

על-הכוונת

סוריה

מתי הוקמה סוריה?

השטח בו קיימת סוריה המודרנית היה מרכז לתרבויות אנושיות מזה אלפי שנים, ודמשק בירתה היא אחת הערים העתיקות במרחב. בתקופת האימפריות המוסלמיות היתה דמשק מרכז השלטון של השושלת האומאית וסוריה זכתה לשם "א-שאם", במשמעות של 'הארץ שמצפון לחיג'אז' (חצי האי ערב). במאה ה-19 התפתח הרעיון הפוליטי של "סוריה הגדולה", הכוללת גם את פלסטינה, לבנון וחלקים מעיראק. לאחר התפרקות האימפריה העות'מאנית וחלוקת האזור בין בריטניה לצרפת על פי הסכמי סייקס-פיקו, היתה סוריה תחת שלטון מנדט צרפתי עד שקיבלה את עצמאותה בשנת 1946 בשטחה המוכר לנו היום.

מה היה משטר אסד?

בשנת 1963 עלתה לשלטון בסוריה מפלגת הבעת' – מפלגה שיסודה בתנועה חילונית, לאומנית, סוציאליסטית וערבית שקמה כבר בשנות הארבעים של המאה הקודמת במטרה להיאבק בשלטון הקולוניאליסטי המערבי. עד שנות השבעים היה נוכח בסוריה הרעיון הפאן-ערבי שחתר לאיחוד המרחב הערבי כולו למסגרת מדינית אחת. עם זאת, מאז תפס את השלטון חאפז אל-אסד, וביתר שאת לאחר מלחמת יום הכיפורים, דעך הרעיון הפאן-ערבי. חאפז אל-אסד הוא בן למיעוט העלאווי, זרם קטן שפרש מהאיסלאם השיעי (ויש אף הרואים בו ככזה שיצא מהאיסלאם באופן מלא). אסד הנהיג בסוריה משטר רודני ואלים, ודיכא בעוצמה כל נסיון פנימי להתנגד לשלטונו. הוא נהנה לאורך שלטונו מתמיכתה של ברית-המועצות, ורק עם נפילתה בראשית שנות התשעים החל להתקרב מעט אל המערב.

עם מותו של חאפז אל-אסד בשנת 2000 עלה לשלטון בנו, בשאר אל-אסד. אסד הבן ניתק מחדש את מערכת היחסים שהחל אביו לבנות עם המערב, והחזיר את סוריה להיות מדינה סגורה ומתבדלת.

מהי מלחמת האזרחים בסוריה?

בתקופת ה-"אביב הערבי" פרצה בסוריה בשנת 2011 מלחמת אזרחים, והאופוזיציה תבעה ביטול חוקי החירום וזכויות היתר של העלאוויים, ואת התפטרות הנשיא. המשטר הסורי הפנה משאבים רבים לחיסול המרי האזרחי וההתקוממויות השונות. החלל שנפער עקב חולשת המשטר הסורי התמלא בארגונים רבים, שבמידה רבה שרטטו וקבעו גבולות חדשים. ארגונים סוניים ג'יהדיסטיים ובראשם דעא"ש וג'בהת אל-נוסרה חלשו על שטחים נרחבים בצפון סוריה, צפון עיראק ומזרח סוריה ובחלקים מעטים בדרום המדינה. גורמים לא-מדינתיים נוספים שנכנסו לתמונה הם 'אחראר אל-שאם' (משחררי אל-שאם) וכוחות אופוזיציה סוריים פרגמטיים כמו 'הצבא הסורי החופשי'. על מנת לדכא את המרידות ולהציל את משטרו, נשען אסד יותר ויותר על סיוע מצד רוסיה ואיראן. סוריה הפכה לכלי-משחק בידי איראן, ובאמצעותה חיזקה את ההשפעה שלה באזור והגדילה את האיום על ישראל. בתוך כך, סייעו הרוסים והאיראנים למשטר הסורי ביעוץ, באמצעי לחימה ואף בכוחות, ואיראן שלחה את כוחות חיזבאללה הלבנונים לסייע למשטר הסורי במלחמה בכוחות המורדים השונים. בשנת 2020 התייצבו אזורי השליטה השונים של כל אחד מהכוחות הלוחמים, והערים המרכזיות והחשובות בסוריה נותרו בשליטת אסד.

מלחמת האזרחים גרמה לנזקים חמורים לכלכלה הסורית ולירידה דרמטית בתוצר לנפש. התיירות, מקור הכנסה חשוב, נפגעה, המטבע המקומי התרסק, יוקר המחיה עלה ורבים ממעמד הביניים נמלטו מן המדינה. במרוצת השנים גבתה מלחמת האזרחים הסורית את חייהם של מאות אלפי בני-אדם והפכה מיליונים מתושבי סוריה לפליטים.

על-הכוונת

ס/ריה

מה השתנה בסוריה במהלך מלחמת חרבות ברזל, ומי שולט היום בסוריה?

בהיותה של סוריה 'בסיס קדמי' איראני, ישראל פעלה בשטחה וסיכלה בשנים האחרונות העברה של מערכות נשק מתקדמות לחיזבאללה, הקמה של בסיסי אימון של איראן וחזבאללה ברמת-הגולן, ועוד. **במהלך מלחמת 'חרבות ברזל' הרחיבה ישראל את תקיפותיה ברחבי סוריה במסגרת המאמצים לסיכול העברת אמצעי לחימה לידי חיזבאללה.** בסוף חודש נובמבר 2024 התחדשה הלחימה הפנימית בסוריה במסגרת מלחמת האזרחים, עם מתקפת הפתע של הכוחות המורדים על הערים המרכזיות שהיו בשליטת משטר אסד. מתקפות המורדים התקדמו במהירות, וב-8 בדצמבר 2024 נפל שלטון אסד והוא נמלט מהמדינה. עם קריסת המשטר צה"ל החל לפרוש כוחות בגבול עם סוריה ובתוך אזור חיץ - איזור מפורז בין שתי המדינות אשר הוסכם עליו בהסכמי הפסקת האש ב-1974 אחרי מלחמת יום כיפור.

הארגון המרכזי שהוביל את ההפיכה שהפילה את משטר אסד הוא תנועת "היאת תחריר א-שאם" (HTS). התנועה נוסדה בינואר 2017, שנה לאחר החלטתו של מנהיגה, מחמד אל-ג'ולני, הידוע כיום בשם אחמד א-שרע, להתנתק מתנועת אל-קאעדה בסוריה (לשעבר ג'בהת אל-נוסרה) ולהקים ארגון סורי מקומי. **אשר לצביונו האידיאולוגי, HTS עברה אמנם בשנים האחרונות תהליך התמתנות יחסית, אך החשש מהשתלטות איטית של אידיאולוגיה דתית קיצונית, או למצער אימוץ דפוסי שליטה אוטוריטאריים, נותר בעינו.** א-שרע, שהוביל את ההפיכה כראש התנועה, הוא זה העומד כיום כמנהיג הניסיון לבניית סוריה מחדש.

תקופת המעבר בראשותו של א-שרע מאופיינת עד כה בשקט יחסי, אך לעתים התקיימו מחאות ממוקדות ומקרי אלימות שנויים במחלוקת, וכן פגיעה של חמושים המזוהים עם המשטר החדש בקבוצות מיעוט כגון עלאוויים ודרוזים. המשטר החדש נוקט צעדי ייצוב מהירים וביניהם מינוי שרי ממשלה, כולל שרי חוץ והגנה, ושיקום מואץ של יחסי החוץ של סוריה. בפרק זמן של פחות מחודש אירח א-שרע שורת מנהיגים אזוריים ובינלאומיים, שהודיעו על חידוש היחסים הדיפלומטיים עם המדינה. במישור הצבאי, א-שרע פועל לאיחוד המיליציות החמושות לכדי ממסד צבאי-ביטחוני חדש, שיציית להנהגה הפוליטית העליונה. זאת, לצד הסדרת מעמדם של אנשי הצבא הסורי לשעבר וכן מסירת נשק מידי קבוצות מורדים שונות להנהגה המרכזית. **למרות הצהרות ומהלכים אלו, עדיין ישנם נשקים בידי ארגוני טרור בסוריה.** הדימוי הפרגמטי והמתון שא-שרע מנסה לקדם מתבטא גם בעמדותיו המוצהרות כלפי ישראל. כך למשל, הוא התחייב לעמוד בהסכם הפרדת הכוחות משנת 1974 וטען שפניה של סוריה אינן לעימות עם ישראל אלא לבניית המדינה מחדש. בנוסף, העביר מסר לפיו לא יאפשר להשתמש בסוריה כנקודת מוצא לתקיפות נגד ישראל או כל מדינה. עם זאת, הוא עומד על דרישתו כי צה"ל ייסוג מאחיזתו במרחב החיץ, בטענה כי ההצדקה של ישראל לפעילות בסוריה הייתה נוכחות חיזבאללה ומיליציות איראניות, אך זו נעלמה.

מיד אחרי נפילת שלטון אסד, פרס צה"ל את כוחותיו במרחב החיץ שבין מדינת ישראל ובין סוריה, ותפס עמדות הגנה קדמיות, על מנת לשמור על ריבונות ישראל ולהגן על תושבי רמת הגולן והצפון, ובמטרה לסכל כל איום שעלול להישקף כלפיה במסגרת אי-היציבות הגדולה שחווה סוריה בתקופה זו. **כיום, אין לדעת לאן מועדות פנייה של סוריה - אין לדעת אם השלטון החדש יצליח במאמציו, יאחד וישליט סדר בסוריה, או מה תהיה המדיניות העתידית שלו כלפי ישראל לאחר התבססותו. מתוך אלו, יחד עם הידיעה כי עדיין ישנם ארגוני אויב האוחזים בנשק בסוריה, כוחות צה"ל ממשיכים להיות פרושים במרחב החיץ על מנת להגן על תושבי רמת הגולן והצפון.**